

Patricia Forde

DE WOORDSMID

Vertaald door Annelies Jorna

Uitgeverij Ploegsma Amsterdam

Kijk ook op:
www.kinderboeken.nl
www.ploegsma.nl

Ter herinnering aan mijn vader, Tommy Forde

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij een vertaalsubsidie
van Literature Ireland.

ISBN 978 90 216 7895 5 / NUR 283/284

Titel oorspronkelijke uitgave: *The Wordsmith*

Verschenen bij: Little Island Books, Dublin

©Tekst: Patricia Forde, 2014

Vertaling: Annelies Jorna

Omslagontwerp en illustraties: Sarah J. Coleman

Binnenwerkafbeeldingen: Shutterstock

Vormgeving omslag: Nanja Toebak

Vormgeving binnenwerk: Studio Cursief, Irma Hornman

© Deze uitgave: Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam 2019

Alle rechten voorbehouden

Deze uitgave is gepubliceerd in overeenkomst met Sourcebooks, Amerika

Uitgeverij Ploegsma drukt haar boeken op papier met het FSC-keurmerk.
Zo helpen we waardevolle oerbossen te behouden.

Proloog

Smid Vreesval was jutter. Dit deel van de kust was zijn werkterrein.

Hij keek naar de trommel die op de golven deinde, door de schuimkoppen duikelde en zijn geduld op de proef stelde. Hij wachtte. Daar was hij goed in. Na een tijdje dreef de buit zijn kant op. Smid waadde het water in. De plastic bescherming om zijn broek klapperde en kraakte in de wind. De trommel dreef weer af. Smid wachtte, keek in opperste concentratie strak naar zijn prooi.

De zilverige glans van de trommel flitste dichterbij door het zoute water. Smid deed een graai en kreeg het harde metaal te pakken, maar hij liet de trommel glijpen. Hij haalde opnieuw uit, sloeg zijn handen eromheen en klemde de trommel tegen zich aan.

Eenmaal weer op het strand bekeek hij de trommel met ogen die prikten van het zand. Er stond een opvallende rode ster op, en een reeks letters – N-I-C-E-N-E – die hem niets zeiden. Hij schoof de trommel in zijn plunjezak bij de andere vondsten van die ochtend.

Achter hem, boven de eindeloze uitgestrektheid van woe-

lig grijs water, krijste een meeuw. Smid bleef staan en tuurde naar de horizon. Hij huiverde. Toen trok hij zijn jas strak om zich heen, draaide zich om en ging op weg naar huis.

I

Letta, de pupil van de woordsmid, begroef haar gezicht in haar handen. Ze was doodmoe. Haar voorhoofd deed zeer en haar ogen voelden droog en dof. Vanaf 's ochtends vroeg had ze honderden woorden overgeschreven, het ene woord na het andere in haar karakteristieke schuinschrift. Dit was de drukste tijd van het jaar voor hen, de tijd van verandering. Nu namen de ambachtsmeesters nieuwe leerjongens en -meisjes in dienst, de leraren op school kregen nieuwe leerlingen, en de mensen bereidden zich voor op de lange winter.

Ze pakte een volgend kaartje en schreef:

Speuren: zoeken, ontdekken. Antwoord vinden.

Letta legde haar pen op de hoek van de tafel en pauzeerde. Het schemerlicht wierp schaduwen over de muren die haar onrust vergrootten. Ze moest iets doen. Ze kon niet blijven wachten tot Benjamin haar kwam vertellen waarom een gar-

der het nodig had gevonden om op bezoek te komen.

Ze stond op, liep naar de woonruimte en bleef bij de deur van Benjamins studeerkamer staan. Daar aarzelde ze. Binnen klonken stemmen, harder en zachter, woorden golfd en tus- sen de twee mannen heen en weer. Letta draaide zich om naar het ronde tafeltje en schonk zorgvuldig de bekers vol die op een ijzeren dienblad klaarstonden. Twee bekers. Van het ko- kende water dampte de grondlucht van klissen, een scherpe geur die de kamer vulde, diep en kleiachtig. Ze pakte het blad op en liep naar de deur. Kon ze naar binnen gaan? Door een brede kier in het hout zag ze de zware gordijnen voor het raam en de oude groene leunstoel op drie poten, met een ondersteunend houtblok waar de vierde stoelpoot ontbrak. Daaronder de witte marmeren vloer, glad en koud.

Ze haalde diep adem, hield het blad met haar linkerhand vast en roffelde met de knokkel van haar rechterwijsvinger op de deur. De bekers rammelden. Van binnen klonk de stem van haar meester.

‘Maar man,’ zei hij. ‘Vijfhonderd woorden? Dat niet... niet... menselijk.’

‘Lijst nu zevenhonderd,’ zei de garder prompt. ‘Te veel. Waarom werk maken voor zelf?’

‘Maar... maar...’

Letta schrok van de wanhopige klank in Benjamins stem.

De garder lachte. ‘Ark moet minder woorden,’ zei hij. ‘Woorden slecht. Woorden geven last.’

Letta stond als verlamd, haar hand nog geheven. De gehate dreunstem van de garder deed pijn aan haar oren. De deur werd opgedaan en zwaaide naar haar toe. Ze deinsde ach-

teruit. Het dienblad schudde. De garder stond voor haar, zijn kaalgeschoren hoofd glom alsof er onder de huid een geel licht gloeide. Met zijn ene hand nam hij het blad van haar over, zijn andere hand legde hij op haar schouder.

‘Geen kwaad,’ zei hij, en zijn donkere, samengeknepen ogen keken strak in de hare. ‘Wat dit?’

‘Thee,’ zei Letta, met bonzend hart. Achteraf wist ze niet goed waarom ze het er in een opwelling aan had toegevoegd: ‘Klissenthee,’ snauwde ze.

Zijn gezicht kwam zo dichtbij dat ze zijn adem op haar wang voelde. ‘Thee,’ verbeterde hij, en met een stem niet harder dan een fluistering: ‘Thee. Niet *klissenthee*. Klissen niet Lijst.’

Zonder zijn blik van haar af te wenden liet hij het dienblad kletterend op de grond vallen. De klap echode door het huis. De hete thee spatte tegen Letta’s blote enkels. Ze beet op haar tong om het niet uit te schreeuwen. De garder stapte over het blad, de bekers en de plas thee heen alsof er niets was gebeurd.

Bij de deur draaide hij zich om. ‘Vijfhonderd, woordsmid. Maak Lijst.’

En weg was hij. Even stonden Letta en haar meester met stomheid geslagen in de beklemming die de man had achtergelaten.

Benjamin keek haar aan. ‘Letta,’ zei hij, en ze zag de getergde blik in zijn ogen, ‘niet moeilijk doen. Niet goed. Fout.’

‘Praat geen Lijst tegen me,’ antwoordde ze, opeens woedend. ‘We zijn woordsmid. We kunnen zo vrij spreken als we willen.’

‘Misschien,’ zei Benjamin, met een snelle blik naar de deur om er zeker van te zijn dat ze alleen waren. ‘Maar onthoud goed dat het een voorrecht is, kind.’

Letta’s ergernis borrelde hoog op. Ze schudde haar hoofd.

‘Wij zijn de laatste mensen op de planeet die dat geluk hebben, Letta.’

Ze haalde zwijgend haar schouders op.

‘Vijfhonderd woorden,’ mompelde Benjamin. ‘Ik moet een nieuwe Lijst opstellen.’

‘Maar meester...’ Ze kon haar verontwaardiging niet langer onderdrukken. Vijfhonderd woorden? Viel daar echt mee te leven?

‘John Noa weet wat hij doet,’ zei Benjamin. ‘Hij heeft altijd gelijk. Je zult het zien.’ Hij raakte haar hand aan. De huid van zijn vingers voelde koud en verweerd.

‘Ik ga de rommel opruimen,’ zei ze en ze keek hem na toen hij naar de opstaande deur van zijn archiefkamer schuifelde.

Ze haalde de bezem uit een donkere hoek in de hal en veegde de scherven van het servies op. Door het open raam hoorde ze de wind kreunen en ergens niet ver weg huilde een wolf alsof hij antwoord gaf. Ze liep naar het raam, deed het dicht en bleef even naar het verbleekte natte landschap kijken.

De huizen aan de overkant van de straat waren tegen de heuvel op gebouwd, dicht tegen elkaar aan, alsof ze elkaar ondersteunden. Identieke huisjes met gepleisterde muren, een woonkamer, twee slaapkamers en een wc – alles nog uit de tijd van voor de Smelt. Vanachter de ramen knipperde een

zwak, geel schijnsel naar haar terug, onzeker flikkerend, alsof de lampen bang waren dat de windmolens die hen voedden het elk moment konden begeven. Hoger op de heuvel vormde zich al een rij wachtenden bij de centrale keuken. Met tegenzin maakte Letta zich los van het uitzicht om weer aan het werk te gaan.

Door de openstaande deur van de winkel zag ze haar tafel, met de kartonnen dozen in elkaar gestapeld, de berg vierkante notitiekaartjes die ze de vorige avond had gesneden en de houten pen die ze had geslepen en opgepoetst tot hij zo glad was als glas. Daarnaast stond de pot inkt, glanzend in het schemerlicht. Het bloed gonsde nog na in haar oren, maar de garder was weg. Ze was weer alleen met haar werk. Snel liep ze naar de tafel, trok haar stoel eronder vandaan en ging zitten. Ze pakte een blanco kaartje van de stapel.

Juffrouw Tukkel, de lerares, had twintig Lijstdozen besteld die ze moest klaarmaken. Ze kon uit haar schooltijd nog de stem van de oude dame horen: ‘Zit rechtop, meisje. Druk niet hard op papier.’

Net als vroeger toen ze klein was, dansten de woorden nu voor haar ogen. Ze wist nog goed hoe ze toen in bed had gelegen met een hoofd vol woorden die ze op school had geleerd, fladderend als vuurvliegjes uit een betoverend oord. Rode vonkende vuurvliegjes.

Kok, kom, kort

Natuurlijk uitsluitend Lijstwoorden. In die tijd had ze nog niet geweten dat er zoveel méér woorden bestonden.

Ze draaide het kaartje om en legde het op haar vloeiblad. Het gevoel van het dunne kaartje onder haar vingers werkte

kalmerend. Ze doopte haar pen in de inkt, voorzichtig zodat de rode verf niet op het papier droop voor ze ging schrijven. Met vaste hand zette ze de kroontjespen op het roomkleurige kaartje. Langzaam deed het ritme van schrijven en de kaartjes ordenen zijn magische werk en vergat ze alles om zich heen.

Over tien dagen begon de school weer, en op bevel van John Noa moest ieder kind een kopie van de Lijst krijgen: vijfhonderd woorden, één woord per kaartje, één doos per kind. Boven zat haar meester in zichzelf te mompelen en met zijn voeten op de oude versleten planken te stampen om warm te blijven.

Hij heeft het tegenwoordig altijd koud, dacht Letta. Afgeleid keek ze om zich heen in de vertrouwde winkelruimte.

Het gebouw kreunde onder de last van de ouderdom. Vergeleken bij de doorsneewoningen in Ark was hun huis ongewoon groot. De begane grond bood ruimte aan Benjamins winkel, waar ook Letta's bureau stond, rechtsachter in de hoek. Dan was er de woonkamer, die grensde aan Benjamins studeervertrek. Daarbinnen was weer een deur die naar de bibliotheek leidde. Overal in de muren waren nisjes, verborgen achter grotere holtes en alkoven, en er waren kelders onder het hele oppervlak. Boven waren nog drie kamers.

Het huis was gebouwd in een heel andere tijd, waarin mensen het nog doodgewoon hadden gevonden om grote stukken glas te verspillen aan ramen en om binnenshuis houtvuren te stoken, niet voor de warmte maar voor de gezelligheid. Hier in de winkel was tegen de buitenmuur een oude open haard gemetseld met een zware, zwarte dwarsbalk

erboven. De haard was volgestouwd met woorddozen, en op de balk stond een merkwaardige verzameling inktpotten en korte stokjes waarvan nog pennen moesten worden geslepen, naast allerlei spullen die Benjamin mee terugbracht van zijn expedities.

Buiten waren de muren geïsoleerd met roestvrij staal, waarin het zonlicht en de gezichten van binnenkomende klanten reflecteerden. Binnen, achter een massieve toonbank van eikenhout uit vroeger tijden, stond een hoge kast met vakjes in honingraatpatroon. Daarin lag de voorraad roomkleurige, vierkante kaartjes beschreven met de kostbare woorden.

Ze werd omringd door de souvenirs van een voorbije wereld, zoals het grote glazen oog van de holografische bol waarin Letta haar spiegelbeeld – met haar scherpe groene ogen en rode bos haar – naar haar terug zag kijken.

Zuchtend ging ze weer aan de slag met de woorden die uit de roulatie moesten worden gehaald. Zulke woorden werden hier in de winkel bewaard. Van tijd tot tijd bracht Benjamin dozen vol woorden naar Noa's huis, waar ze veilig opgeborgen werden, nam Letta aan. Ze bladerde door de kaartjes in de doos die het dichtst bij haar stond.

Droom, hoop, liefde, vertrouwen

Ze trok er lukraak een kaartje uit en las het. Eerst stil, toen hardop. 'Droom. Droom.'

Ze hoorde de oude man niet binnenkomen en schrok van zijn stem.

'*Droom: een gekoesterd verlangen,*' zei hij. 'Waar kan ik mijn tas toch hebben gelaten?'

‘Hier, meester,’ zei Letta, en ze gaf hem de zware leren schoudertas. Ze vroeg zich af of hij zich had geërgerd aan wat ze hardop had uitgesproken.

‘Het lijkt wel of ik veel vaker spullen kwijtraak dan vroeger,’ zei haar meester, die de doos oppakte en op een briefje keek dat hij in zijn hand had.

Letta merkte de diepe schaduwen onder zijn rood doorderde ogen op, de gele gerimpelde huid die strak over zijn scherpe gezichtsbeenderen lag en het krijtwitte haar dat hij over zijn voorhoofd streek.

‘De nieuwe lijst moet vanavond voor het donker klaar zijn.’ Hij keek haar niet aan. Vijfhonderd woorden. Een enorme herziening van de bestellingen die ze al af had.

‘Zat er vandaag nog iets in de postbus?’ vroeg de oude man. De postbus zat aan de voorgevel van hun winkel en de bewoners van Ark waren verplicht om verboden woorden die ze ergens vonden of opvingen erin te doen.

‘Eén woord maar,’ zei ze, en ze overhandigde hem een kaart. ‘*Mier*. Ik heb de jongen gesproken die het bracht. Hij had een stukje papier gevonden in een oude doos, maar hij kende het woord niet.’

‘*Mier*,’ herhaalde Benjamin zacht. ‘Wat vergeten de mensen toch snel! Toen ik een jongen was, kende iedereen die woorden voor zulke diertjes, maar nu...’

‘...gebruiken we alleen nog het woord insecten,’ vulde Letta de zin voor hem aan.

Hij schudde zijn hoofd. ‘Ik moet je iets vertellen,’ zei hij.

Letta beet afwachtend op haar lip. ‘Ja, meester?’ zei ze toen.

‘Ik moet eerder weg dan ik dacht, morgen al, voor dag en dauw.’

Letta knikte. ‘Hoelang blijft u weg?’

De oude man streek door zijn haar. ‘Ik kom zo snel mogelijk terug,’ zei hij. ‘Hou jij de winkel open. Neem woorden aan en sorteer ze. Geef de nodige woorden aan wie erom komt vragen. Denk je dat je dat aankunt, kind?’

‘Ja, meester,’ antwoordde ze. ‘Dat kan ik wel.’

‘Juffrouw Tukkel zal je zo veel mogelijk helpen. Denk eraan dat je je onopvallend gedraagt. Spreek Lijst. Zorg dat je geen aandacht trekt.’

Letta zuchtte. Ze wist eigenlijk niet of ze wel hulp wilde van haar vroegere lerares. Haar meester onderbrak haar gedachten.

‘Er is veel onrust buiten,’ zei hij.

‘Buiten Ark?’ vroeg Letta door, want het fascineerde en beangstigde haar.

De oude man haalde zijn schouders op. ‘Misschien zelfs ook binnen Ark,’ zei hij.

Benjamin wendde zich af en ging traag de trap op. Voor de zoveelste keer was ze blij dat ze een goed thuis had in Ark. Na de Smelt waren veel mensen aan de zwerf geraakt, verloren in een gevaarlijke wildernis waar niemand hen kon helpen, maar haar ouders hadden Noa gevolgd. Ze waren nog voor de laatste dagen naar Ark gekomen, en ze was hier geboren. Benjamin had gelijk als hij zei dat ze bevoorrecht was. Lang niet iedereen had zo geboft.

Letta schudde die gedachten van zich af en ging een tas voor haar meester inpakken. In de woonruimte liep ze met-

een naar de waterflessen. Ze hadden nog voor een paar dagen water, en ze pakte drie flessen die ze voorzichtig in de oude tas deed. Voor zichzelf hield ze een flesje achter. Werber gaf haar vast wel meer water als ze het echt nodig had, maar Benjamin kwam misschien dagenlang geen schoon drinkwater tegen. Zijn eten mocht hij bij de centrale keuken halen. Mary Peper zou daar niet blij mee zijn, maar het was een van de privileges van de woordsmid. Hij had het recht proviand mee te nemen, omdat het zijn plicht was buiten Ark te reizen en woorden te zoeken.

Ze haastte zich naar de oude kast die tegen de wand stond en trok een la open. Daar lagen zijn mesjes en andere gereedschappen. Ze moest ze inpakken, maar ze aarzelde en pakte het mesje met het eenvoudige houten heft en scherpe, kromme lemmet dat hij graag gebruikte. Met haar ogen dicht woog ze het in haar hand. Ze stelde zich voor dat zijzelf ermee aan het werk zou zijn in de buitenwereld. Hoe ze een lang vergeten voorwerp uit de grond wrikte. Een kistje. Ja. Een kistje waarin ooit exotisch eten had gezeten. Dan zou ze voorzichtig de modder en het slijk wegkrabben, om daaronder een etiket te vinden. Gescheurd misschien, maar nog leesbaar. De woorden die daar gewoonweg stonden, zwart-op-wit. Met het mesje zou ze het etiket losschrapen, dat ze tussen twee vellen schoon papier legde. En dan bekeek ze haar vondst. Een nieuw woord. Een lang vergeten woord. Iets uit een andere tijd, de tijd van voor de grote wereldramp. Eerst zou ze niet weten wat het betekende, maar de betekenis kon ze uit de context opmaken of vragen aan een ouder iemand die het zich uit zijn jeugd kon herinneren.

Ze had een wandeling nodig, bedacht ze, en ze strekte haar pijnlijke rug. Frisse lucht, even een broodnodige pauze voordat het avondwerk serieus van start ging. Haar meester had liever niet dat ze ver van de winkel vandaan ging, maar ze moest een luchtje scheppen. Ze trok haar jas aan, de grove katoenen stof voelde ruw aan haar huid. Benjamin had de jas bekleed met plastic dat hij had gevonden tijdens een van zijn expedities, zodat de jas bijna waterdicht was.

De weg was niet meer dan een pad vol modder, omgewoeld door de laarzen van de terugkerende landarbeiders die haastig op weg waren naar huis. Tegen de stroom in ging Letta in de richting van de akkers. Een man die vachten en huiden voorttrok passeerde haar met neergeslagen ogen. Achter hem ratelde een wagen beladen met tonnen, die op weg was naar de watertoren. Een groep kinderen rende langs, vrij na hun werk op het land, schreeuwend en juichend, met hun kerfstok deinend op hun borst. Ze zuchtte. Hadden ze er enig idee van dat er zojuist tweehonderd woorden verloren waren gegaan? Woorden die ze nooit zouden kennen, of binnenkort zouden vergeten?

Ze nam zich voor om tot de aardappelakkers te lopen en daar om te keren. Dan had ze nog tijd om hun avondeten op te halen bij de centrale keuken. Een maandagmaaltijd. Groentesoep, pastinaakkoek en sperziebonen. Ze had een hekel aan pastinaak.

Algauw lag de rumoerige drukte van het dorp achter haar en bevond ze zich bij de uitlopers van het boerenland. Het pad liep tussen uitgestrekte groene weilanden glooiend omhoog en werd steiler. Letta kreeg kramp in haar kuit. Te

weinig lichaamsbeweging, dacht ze. Toen het pad nog steiler werd kreeg ze pijn in haar borst, maar ze wilde er geen acht op slaan en tuurde over de brede hagen heen naar de aardappelvoren.

Eindelijk was ze de heuvelkam over, ze bleef staan om op adem te komen. Ze draaide zich om en keek naar het uitgestrekte landschap dat open voor haar lag, met de golvende akkers die als een geschulpte kom de duistere lucht droegen. De lage delen waren ondergelopen door de zware regenval van de afgelopen dagen. Verderop was het woud dat de stad omringde, dreigend in de avondlucht, met de geheimen en samenzweringen die daar schuilgingen, die een donkere schaduw over hun leven wierpen. Links van haar lag het kleine weiland, puntvormig alsof er een stuk uit een taart was gesneden, waar in de voorbije lente een garder dood was gevonden. Ze huiverde en trok haar jas dichter om zich heen. Rechts van haar was door een gat in de heg het pad te zien dat naar de kust liep.

Resoluut draaide Letta zich om en ze ging verder door de modder en plassen. Bijna meteen rook ze de zilte zeelucht en hoorde ze de branding op de kust slaan. Ze wist nog goed hoe bang ze daarvoor was geweest als klein kind. Hoe ze midden in de nacht gillend wakker werd, ervan overtuigd dat de zee hen kwam verzwelgen. Het was altijd dezelfde droom, dezelfde angst. Uiteindelijk had Benjamin haar meegenomen naar zee.

De drassigheid onder haar voeten veranderde gaandeweg in een kustpaadje van zand en stenen. Hier was ze op die dag ook langsgeslagen met haar meester. Deze helling af en dan

rechtstreeks naar het strand. Ze had zich toen achter Benjamin verscholen, bang om te kijken. Maar ze had de zee wel geroken – en gehoord: *Wham, woessj, wham, woessj.*

‘Kijk!’ had Benjamin gezegd. ‘Kijk dan! Het wordt eb, het water trekt zich terug. De zee kan je geen kwaad doen.’

Ze had haar ogen opgeslagen, had zijn hand vastgehouden en ze waren doorgelopen tot ze nog maar een paar passen bij het water vandaan stonden.

‘Kijk!’ had hij herhaald. ‘Zie die lijn. Zie die rotsen. Ieder jaar geeft de zee iets terug van wat er eerder is weggenomen.’

Ze keek er nu weer naar. Het troebele groene water dat aan de aarde zoog, de levenskracht eruit zoog. Geesten zweefden hier rond, de geesten van al die mensen die door de zee waren overweldigd, grijze nevelgeesten die op donkere winteravonden zuchtten en in het licht van de zomer een beetje vervaagden. Letta voelde hun aanwezigheid broeiend op de achtergrond, terwijl ze zich probeerde voor te stellen wat voor verschrikking het was. De hoog oprijzende muur van water die neerstortte, het geschreeuw, de hopeloze pogingen om te vluchten. De slachtoffers van de Smelt. Hoe vreemd moest het zijn geweest om te zien dat die meestal rustige hoeveelheid water opeens tegen hen in opstand kwam, huizen opslokte, kleine en grote dorpen, hele steden. Steden die eens hadden gebruikt van leven, het normale dagelijks leven. Eigendommen, gezinnen... allemaal verdwenen. Verdronken in het zoute monster. Letta huiverde. De wind was gedraaid en kwam nu uit het noorden. Ze keek hoe de grijze nevelgeesten door de windstoten werden gevangen en langs de hemel werden gejaagd tot ze oplosten in de loodgrijze wolken.

Ze miste haar ouders, miste hen met een vreselijk verlangen, maar het was of ze hier hun nabijheid kon voelen. Ze deed haar ogen dicht en liet dat gevoel door zich heen stromen tot het verdween en haar alleen achterliet, rillend aan de rand van de zee.

Ze keek naar de verre horizon. Toen stak ze een vinger op en groette hen, zoals ze altijd deed, voor het geval ze daar ergens waren en haar konden zien. Ze zouden weten dat ze hen niet was vergeten. Daar in de verte bij de horizon leefden ze voort, misschien niet in werkelijkheid, maar altijd in haar gedachten.